

І в а н Т о б і л е в и ч
(К а р п е н к о К а р и й)

Н а й м и ч к а

драма в п'яти діях.

Ціна 35 цнт.

Ню Йорк 1917.

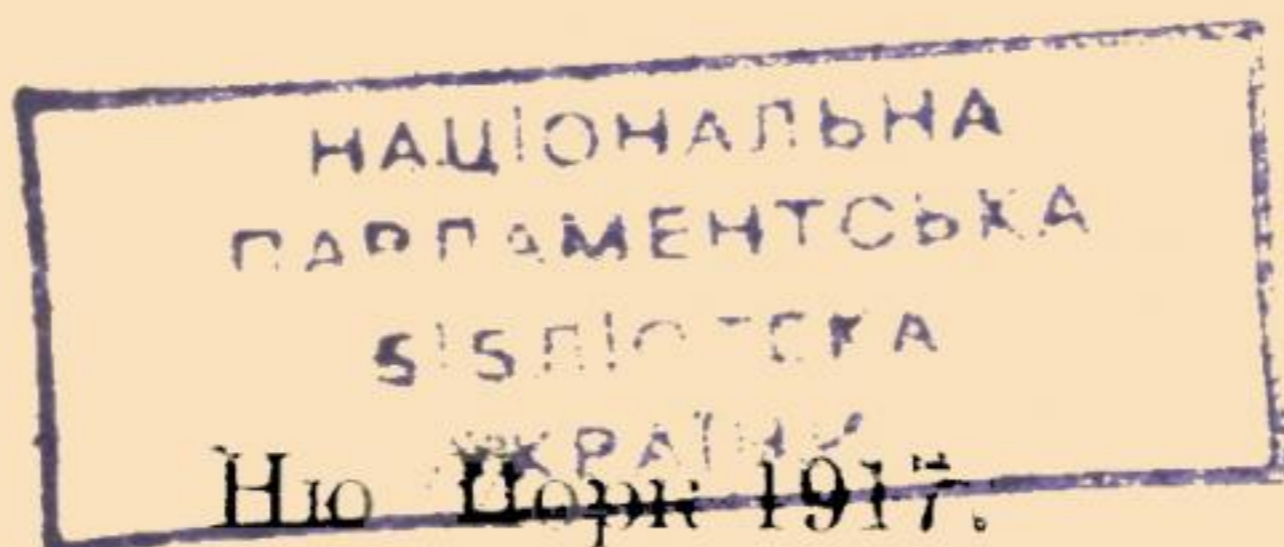
Коштом і накладом друкарні
Павла Петрова 157 Іст 4-та улица,
в Ню Йорку, Н. Й

І в а н Т о б і л е в и ч
(К а р п е н к о К а р и й)

Н а й м и ч к а

драма в пяти діях.

Коштом і накладом друкарні
Павла Петрова 157 Іст 4-та улиця.

ОСОБИ.

Василь Микитович Цокуль, 45 літ багатий хазяїн

Мелашка, молодиця.

Дід, мірошник,

Панас, парубок,

Маруся, дівчина,

Пилип, молодий москаль, гусарин.

Аблакат.

Борох, шинкар.

Рухля, його жінка.

Янкель, їх син, літ 15.

Харитина, сирота, їх наймичка.

Парубки, дівчата, момодиці її москалі.

ДІЯ ПЕРША.

Сельський вид. Улиця. З боку шинк.

Я в а І.

(Біля стамх дзвоніть шпекеряги Харитині й Рухля. Харитина переклада з свого хвартуха у хвартух Рухлі курчі яйця.)

Р у х л я (дивить ся на яйце проти сьвіту)
Може вони нечисті, попорчені.

Х а р и т и н а. Божилась баба Палажка, що сьвіжі. На тій неділі тільки знесли кури.

Р у х л я. Ну нехай! Тепер же ти побіжи зараз до Соломії, візьми у неї курку і мірку картоплі—вона мені винна; потім забіжи до баби Горпини - нехай дасть молока зараз від корови. Тільки мерщій, бо панич Сруль, як проснеть ся без тебе, то буде плакати! Чуєш? Не си-

ли мені там, скоренько справляй ся, бо вже не рано, а поки води наносиш, чай поставиш, той ніч... ще й пелюшки треба постирать і діл помазати.. Ну, іди—чого стоїш?

Харитина. Загадали у вечері. Як же я все разом зроблю?

Рухля. Хиба я кажу разом? Я тобі загадую тільки, бо ти без загаду не зробиш....

Харитина. У чому ж я ту картоглю принесу? У нас нема мішка.

Рухля. Нехай дасть у свій мішок, завтра віднесеш.

Харитина. Не поспію я сьогодні всього зробити: уже вечір...

Рухля. Ну, не галамагай! роби, як велю. (Пішла у шинк.)

Я в а П.

Харитина, а потім Цокуль і Борох.

Харитина. (одна.) Отак день у день! Як муха в окропі крутєсь....

Грижне. „Харитино! Сруль плаче. Харитино — Гершка одягни, Харитино — поведи Рівку на двір!.. не знаєш до

котрого й кинуть ся, а тут знову -- при
неси води, біжи туди, біжи сюди!... Та
все швидче, і мушу терпіть... Е, терпи
душа: спасенна будеш! (Пшла. Увіходять
Борох і Цокуль)

П о к у л ь. (дивить ся в слід Харитини, на
бік.) Як картинка! (До Бороха) Проворна
у тебе дівчина, оця Харитина відкі-
ля вона?

Б о р о х. Я й сам не знаю — сирота.

Ц о к у л ь. Гарна дівчина! Я давно
збираюсь її переманить до себе.

Б о р о х. Борони Боже! Рухля моя
буде репетувать на все село... Ну, а що
ви скажете за овес? Єй, таково ціни, як
ви правите, теперечки нема.

Ц о к у л ь. Як нема, то не продам.

Б о р о х. Краще пуцай миші з'їдять,
ніж бідний чоловік што-небудь заробо-
тає?

Ц о к у л ь. І мишам треба що-небудь
їсти. А коли вже на не йде, щоб заро-
бить, то чом же й мені не заробить?

Б о р о х. Ви все своє, все шуткуєте
— ой, какой ви! Ні справді, Василь

Микитович, поговорім на сурьоз: продайте мені овес і ячмінь, дайте што-небудь зароботать.

Цокуль. Купуй!

Борох. Заходьте до мене, ми побалакаєм, ми зойдем ся: ви штось - не-будь уступите, я чого-небудь прибавлю.

Цокуль. Не підую. Там набереться усякої голоти та й лізуть у вічі, щоб поставив горілки.

Борох. А чого ми будем сидіть у шинку? Хиба у мене нема кімнати? Зходіть до мене, ніхто не буде мішати. (Одчиня двері.) Пожалуйте!

Цокуль. Ну, добре. А як я у тебе наймичку одібю, то що ти тоді скажеш?

Борох. Ха-ха-ха! Єй-Богу, ви веселий чоловік, усе шутками... тільки не шутіть так при Рухлі.. Милости прошю.

Цокуль. Без шуток (Пішли в шинк.)

Я в а ІІІ.

Входить Панає.

П а н а є. (один.) І де вона, тварюка, лазить? Цілий день вештаєть ся, а тут треба! То до кума залізе, то до московки — ну й бабій! Був і там, і там не застав! Сказали, що москалям овес продає, ходив аж до вахмістра, знов сказали—не було. Чорт його знає, де й шукать. А тут хотілось би до вечера справить ся, щоб хоч на хвилину до Марусі урвать ся. П'ятий день не бачив. Коли б уже, Господи, мерщій Покрова: візьму у хазяїна гроші й пошлю старостів.. Маруся дума, що я нічого не маю, і я їй нічого не кажу, а як полічу, скільки-то я гроший зажив у хазяїна, то аж повищаю від радощів! Горював, правда — за те ж 65 карбованців, як одна копійка, мені слідує!... У Марусі є від покійного батька наділ, тепер вони його здають, а я сам робити - му!... Ну й робити - му ж, ну й робити - му ж! Во

думка : хазяїном стану — і я, здається дужчий вола!... Колиб тільки вибить ся на своє — в ночи буду робить, а на чужому обісіло. Своє!.. На своїому!... аж дух радується!...

Я в а І V

Харитина несе в мішку картоплю і в руках курку.

П а н а с. О! Здрастуй, Харитинко!

Х а р и т и н а. (до себе.) Він радий, що мене бачить... Боже, яка ж я щаслива!

П а н а с. А ти, як та бджола, звідусіль таскаєш мед у жидівський вулик?

Х а р и т и н а. Свого нема, то приходить ся в жидівський.

П а н а с. А так. Добре, що я тебе побачив.

Х а р и т и н а. Подожди ж мене трошки, я зараз вибіжу

П а н а с. Та стривай, мені одно слово: ти не бачила мого хазяїна?

Х а р и т и н а. Хазяїна?! Так ти хазяїна шукаєш?

П а н а с. Та його ж. Чого ти так здивувалась?

Харитина. Я... ні. Хазяїн твій пішов до Бороха.

Панас. Знайшов таки! (Пішов у шинк.)

Харитина. (одна зітхає.) А я, дурна, зраділа, аж затрусилась: думала — мене шукав!... Сказать би йому... коли ж соромлюсь, а Господи, як люблю його!... Коли б вибрати час — заплющу очі та й скажу... Ёй-Богу скажу! Може й він мене любить та соромить ся.. Скажу, ёй Богу, скажу. (Пішла в шинк.)

Здалеку чуть гурт сьчіває й наближаєть ся.

Ходім Турка воювать,
Свою землю одбіратъ,
Гей, горе не біда,
Свою землю одбіратъ.

Виїхали на майдан,
Ударили в барабан,
Гей, горе не біда,
Ударили в барабан!

Виїхали па пісок,
Прощай, мати на часок,
Гей, горе не біда,
Прощай, мати, на часок.

Виїхали за ріки,
Прощай, мати, на - віки,
Гей, горе не біда,
Прощай мати, на - віки!

Не плач, мати, не ридай,
Дарма сльози не збавляй,
Гей, горе не біда,
Дарма сльози не збавляй!

Ява V.

Харитина виходить з корчми з глечиком, а з другого боку гурт: парубки, москалі, дівчата, молодниці. музика.

Харитина. Боже, як гарно співають, а тут нема часу й послухать пішла

Тоді, мати, заплачиш,
Як на коню побачиш,
Гей, горе не біда,
Як на коню побачиш.

На черкеському сідлі,
У салдацькім мундері,
Гей, горе не біда,
У салдацькім мундері.

Гурт, співаючи, йде в корчму, з таким роцотом, щоб останнє слово пісні зникло в корчмі. Маруся перебігає кон, за нею біжить Пилип, доганя її на середині і придержує.

Маруся. Відчепись!

Пилип. Хиба я чепляюсь?

Маруся. Ба й ні?

Пилип. Геть його, та сиди!

Маруся. На біса ти м'ні здав ся?

Пилип. Овва!

Маруся. Пхі!... Не бачила п'яцю!
Пусти, кажу, бо кричатиму...

Пилип. Хиба ти дурна? Ну, годі,
не пручай ся! Побалакаєм ладком.

Маруся. Ні об чім.

Пилип. Не ти б казала, а не я б
слухав... Ну, а хто вибіга раз-у-раз
до конюшень, і до водопою?

Маруся. Коли?

Пилип. Бунім і не знаєш? І вчора
і і о за вчора, і...

Маруся. Угу!.. Як раз!

Пилип. Так два!

Маруся. То я теля шукала.

Пилип. Тю, яке навіженне теля:
по три дні бідна дівчина шукає!

Маруся. Ёй-Богу, теля шукала.

Пилип. Та не бреши! Теля? Ха-
ха-ха! Ну, а сьогодні, оце зараз, чого
біля конюшень снувала?... (Тулить її.)

Маруся. Так... (На бік.) От же допи-
таєть ся!.. (До Пилипа) Не обнімай мене,

бо на дворі ще видко... хто небудь побаче. (Тихо випрочується.)

Пилип. Ну, годі моє серденько, годі, не пручайся, ходім зо мною — погуляємо на прощання.

Маруся. (полохливо) Як на прощання?

Пилип. (зітхає.) Завтра виступаємо в город.

Маруся. Завтра?

Пилип. А тобі жаль буде мене? Скажи по правді.

Маруся. Не знаю...

Пилип. Ходім же хоч погуляємо! І! гора з горою не сходиться...

Маруся. А чоловік з чоловіком?

Пилип. Зійдеться! Ходім...

Маруся. Я вийду пізнійше, а тепер пусти: треба до дому навідаться.

Пилип. Не пустю. Ти не вийдеш, ми поїдемо — і я буду пропадати за тобою.

Ява VI.

З шинку виходить Панас.

Маруся. (побачивши його, виривається.)

Панас!

Пилип. Так що ж, що Панас? Не хай-пуцай і Панас ідьоть до нас.

Панас. А ти чого причепив ся до дівчини і силком тягнеш її, наче розбишака?

Пилип Зась! то моє діло! (Підходить до Марусі.)

Панас. Геть!

Пилип (Заточив ся.) А ти ж! Я тебѣ как гетьну, то у тебѣ й очи стануть рогом.

Панас. Одвѣжи ся, бо тільки гудзики зостануть ся, як прийму ся!

З керчми на цю суперечку виходить кілька Москалів і парубків.

Москаль 1-ший. Стой, братці, так не годить ся! Ми завтра од'їзжаєм, зачѣм же сварить ся.

Панас. Який же чорт його зачіпає! Він он причепив ся до дівчини!

Москаль 2-ий. Брось ти ето дело!

Пилип. Да ти хто їй: брат, сватчи батько?

Москаль 1-ший. Ну, довольно,
мир!

Парубок. Годі тобі, годі!

Москаль 1-ий. Іменно годі!
Маладець, Харитон, мири ще ти!

Парубок. А звісно, коли засту-
пається, то має на те якусь причину...
Чудной чалавек!...

Панас. Маруся -- моя дівчина, ко-
ли хочеш знать.

Цилин. Так і бери свою дівчину,
я її не з'їв... Ходім, братці, не стоїть
з'вязувать ся.

Всі. Ходім. (Пішли в шинь.)

Маруся. (до Панаса.) Ходім і ми до
гурту: там музика буде, трохи погуля-
ємо.

Панас. Іди, коли тебе кортить.

Цилин. (од дверей.) Та що ти його
слухаєш, Марусю, хиба він тобі чоло-
вік? Побачиш, як весело буде!

Я в а VII.

Панас і Маруся.

Панас. Чого ж стоїш? Іди!

Маруся. Ходім у місті.

Панас. Іди сама - тебе видимо кортить: не дурно ж з москалем збігла ся на вулиці.

Маруся. Хиба я винна, що він причепив ся?

Панас. Чом же він ні до кого більше не причепив ся, а тільки до тебе?

Маруся. Хиба я знаю.

Панас. Слухай Марусю! не грай ся з моїм серцем, бо воно не затим так щиро беть ся до тебе! Любиш — ли би, а не любиш — не води!

Маруся; Хиба я яка?

Панас. А!...хто там вас резбере! Чотири дні тебе не бачив, а на пятій з москалем зустрів...

Маруся. Чого ти причепив ся?... Москаль та москаль... Я не знаю що то бі сказать... я не винувата!

Панас. Ну годі! ну, не плач! Кажеш — не винувата, я вже вірю, я заспокоїв ся... пригорнись же до мене; я

так давно тебе бачив... все ніколи... от Бог дасть, діждемо Покрови... Ти якась чудна...

Пилип. (підслухав. Вигляда в дверей.)

Ач, як розп'ятався.

Маруся. Ніяк до пам'яті не дійду

Панас. Серденько моє! (обніма її.)

Я вірю тобі, що ти не винувата -- чогож ти ще турбуєшся? Повеселіщай!... Ну ж!.. Забалакай же ласкаво -- своїм дзвіночком голосочком! Чогож мовчиш? Може соромишся, що на вулиці? Так ходім — я тебе одведу до дому. (Обняв її. Пішли.)

Ява VIII.

Харитина йде з улиці до шинку, а Пилип виходить з шинку.)

Харитина. (оглядаєть ся) Панас!... З ким же це він? Либонь з Марусею.. так і є! Обняв її... (Зітхає.) Так от з ким він гуляє!... Талан!... а я манила себе надіями, хотіла сама йому признать ся.. Дурна, дурна!... Та чиж мені наймищії, круглій сироті, пристало думать про

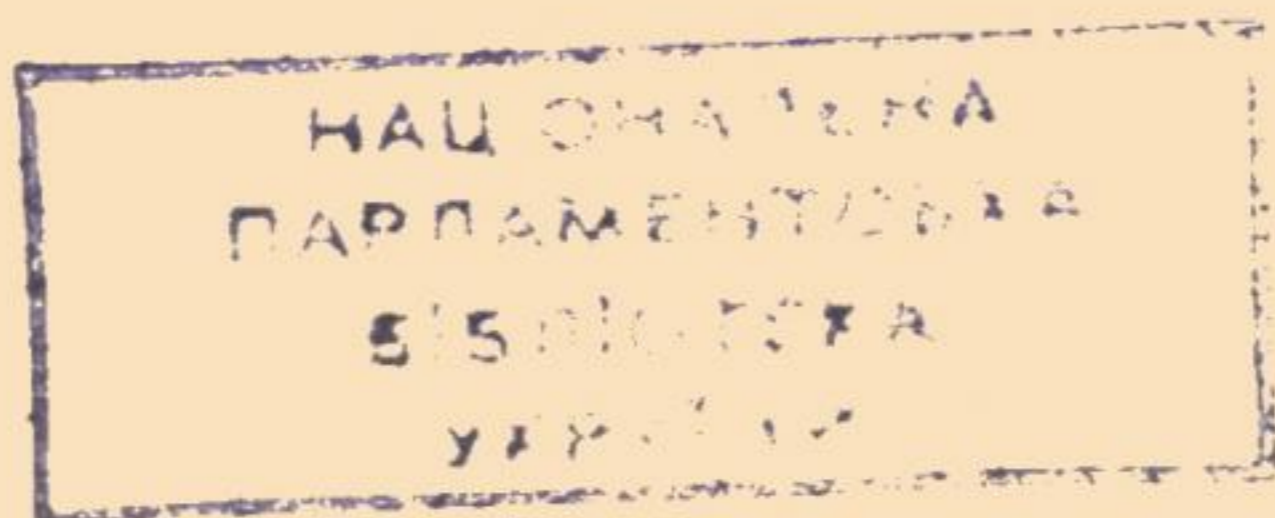
щастя? Де там... Не було на молоці — не буде й на сироватці... (Пішла.)

П и л и п. (присідаючи вдивляється вслід Панасови й Марусі). Пішли до Марусі! Він плече, а Маруся мовчить! Вона його не любить. жде тільки, що буде сватать, от і все! Знаю я... О, як би любила, то не шукала б що-дня теляти! А сьогодні, як я її обняв, то вона ніби й одпихає, а сама ще щільніше тугить ся.. Пілу назирії. Панас тільки від неї, а я зараз і засьпіваю! Як тільки вискоче Маруся тоді сьміливо наша. Не треба случая прокускать... Як не виграю, то й не програю. (Пішов).

Х а р и т и н а (виходить з відрами) Чи до роботи ж мені тепер, коли...

Г о л о с Р у х л і. Та швидче мені! Лізеш, як нежива! Сруль плаче...

Х а р и т и н а. А, бодай він тобі луснув! Вже й підошов не чую — так уганяли. (Пішла.)

Ява ІХ.

Цокуль, а потім Борох.

Цокуль (один). Ну й дівчина! А!.. Одберу від жидів Харитину хоч би там як! Прямо квітка... та ще трохи випив — і з думки не йде Одберу!...

Борох (входить). Василь Микитович! Подождіте мене по алушта Я зайду до Федьки, — там вмісті; проводіте мене від собаков.

Цокуль. Слухай! Уступи мені свою ваймичку Харитину.

Борох. Ви знову за своє? Як же Рухля зостанеться сама з дітьми га?

Цокуль. Ти собі візьми бабу Горпину.

Борох. А одчого ви не візьмете собі бабу Горпину?

Цокуль. Та від того, що вона тутешня, а всі тутешні рвуть що не попало: чи молоко, чи масло, чи борошно—

усе таскають до дому, бо жінка моя другий місяць слаба — хто його вглядить! А Харитина тут чужа, родичів нема, то хоч поки подружок не заведе, красти не буде, а тим часом жінка видужає. От яке діло!

Борух. Псс!... І на што вам ета рахуба? Вона нічого не поніма, вона лінива, без загаду нічого не зробить, вона тільки спать любить.

Цокуль. О, у мене не буде спать.

Борух. Оставьте ето -- прасю вас.

Цокуль. А я тобі кажу, що вона у мене буде служить.

Борох. Ні, не буде.

Цокуль. Так що-ж вона кріпачка ваша, чи як? Я більше заплачу — і піде до мене.

Борох. Ну то я вам скажу на сурьоз: вона бродяга!

Цокуль. А ти ж держиш її, чом же я не можу?

Борох. Ми друге діло я знаю, де її взяв Ну оставте.. вам будуть неприємності, бо Рухля її лкбить, піднімить івалт і з досади скаже уряднику, што вона бродяга... і от вас її возьмуть у острог, — тоді ні вам, ні нам.

Цокуль. Ну стривай! Чого нам сварить ся! Я тобі дам відступного. Хочеш?

Борох. Одступного!... ей Богу не знаю, што із вами робить... А сколько ви дадите?

Цокуль. Дам четверть вівса:

Борох. Нам жаль так за дешево уступить. (Харитина несе воду.) Відіте, какая проворная — як куля: і сюда, і тудя! Ви дадите три четверті, нічого з вами робить.

Цокуль. А, більш вже пропада! Нехай вже дві.

Борох. Єй нельзя! какая девушка на всю округу не знайдеш: умная і про-

ворная. (Харитина виходить з шинку й хутко йде за хату.) Гляньте! Не, ви гляньте: прямо — куля!...

Цокуль. Так пришли її завтра до мене з квитками, — я сам з нею побалакаю, а ти не кажи їй нічого, не одговорюй!...

Борох. Знаєте, Василь Микитович, ви дайте Рухлі... ну... мішок картоплі .. нехай не сердить ся.

Цокуль. Та ти не здурів часом?

Борох. За чево здурів? За чево?.
Какая дєвушва... це-це! як калина!
(Харитина несе вязку соломи в корчму. Борох тихо).
О!... ви придивіть ся, гляньте — какая она круглєнькая...

Цокуль. Ходім, бо тут ще хто підслуха — от, когось чорт несе! (Йде). Ходім!

Борох. Я буду йти з етого боку, а то у Семена зла собака... (Вийшли.)

Ява X.

Пилип і Маруся.

Пилип. Бог з тобою, коли не віриш, а я присягаюсь.

Маруся. Ти мене обманеш, а опісля осьмієш, покинеш.

Пилип. А я тобі скажу, що у тебе Панас на думці, від того ти боїшся їхать у город.

Маруся. Я Панаса зовсім не любила... так собі зійшлися, гуляли... думала — поберемось, а тепер...

Пилип. Що?

Маруся. Ти знаєш...

Пилип. Ні, ти скажи сама.

Маруся. (Обніма його і цілує) От що! Боже мій, на віщо я тебе побачила й отруїла своє життя?

Пилип. Так, кажу ж тобі, переходи у город, там будеш служити, я сам найду тобі місце на п'ять рублів у мі-

сяць. У городі тільки й жить. Зайдеш у чайну — музика гра, на бурвар — музика гра, або в тіятер підем, то там такого надивиш ся, що тут хоч сто літ жи ви, не побачиш: і на голові ходять, і колесом крутять ся, стрічки з рота тяг- не, огнем дихає — прямо очі розбіжать ся, а тут що?. Велике щастя, що за о бірванця Панаса підеш заміж: буде ко- му бить та й годі!... Послухай мене. Та через год ти й сама себе не пізнаєш, як надінеш плаття з фюрнюрором, а тут у ни зу клисе... Крала одно слово! Тоді й старшина тут шапку перед тобою здій- ме.

Маруся. А мати?

Цилип. Мати тебе хлібом не го- дує, а я вийду з служби, то прийдемо сюди, — тут і поберемо ся. (Обніма її і цілує) Так — так? рішай.

Маруся. Ох! і матері жаль, і за тобою пропаду.

Пилип. Вибирай, хто миліший.

Маруся. (Обніма його.) Не обмани, не одури ж мене, мій лебедику!

Пилип. Ти мене любиш, я тебе люблю, то виходить, ніякого обману не буде. (В морчмі чуть хряск розбитого горшка). Що це?

Маруся. Щось розбилось.

Пилип. Ходім мерщій у леваду — там порадимось. (Хутко зникають, обнявшись)

Голоє Рухлі. Ой вей! молоко, молоко пропало! Ой вей мір і два яйцу розбила!

Голос Харитини. Та то не я!

Голос Рухлі. От тобі, от тобі!
(Чуть, що бє в спину — аж гуде).

Ява XI.

Харитина. (Вибіга з корчми і тіка на другий бік кону). За що ви бєте ся?!

Рухля. (Вискакує в кзчалкою). За чево, за чево? Подлая хамка! Цілий глечик

молока і два яйця розбила, а тобі за етово сказать: „покорно благодарувам” га?

Харитина. То не я, ей Богу, не я: то панич Сруль...

Рухля. Брешеш! Панич Сруль таке делікатное дітю, што етого не зробить. Іди в хату! іди кажу тобі, я тебя буду кодотить!

Харитина. Не піду, бо ви й так добре мене били... я утічу, куди очі дивлять ся.

Рухля. Я тебя й под землею знайду та у острог засадю, бродяга ти! Іди, кажу!

Янкель. (Вибіга). Мамаша! Йдіть у хату! там будете кричать сколько влезіть, а тут будуть люди сьміять ся!... Таково почтенная дама з качалкою драку делает... Пожалуйте, просю вас.. (тягне Рухлю в хату).

Рухля. Пусти, я буду ейо коло-

тіть подлюю!

Янкель. Образованная, дама, колотіть на уліцу! Псс! Стідно!

Рухля. За чево ти мене тягнеші?
(Рветь ся). Пусти гавару тебе!

Янкель. Мамаша, мамаша — прохолоньте! Просю вас с убежденієм. (Силою тягне її в хату) Чістово скандал с такою горячово мамаша! (Зникли).

Ява XII.

Харитина. (Одна) Боже мій, Боже! За що ж я так мучусь? Усім чужа, всі чужі, ні до кого прихилить ся, ні від кого порадоньки взять — де ж мені в сьвітї діть ся? Господи! пошли ти мені смерть, остогидло мені життя моє осоружнеє, нехай я не буду отак увесь вік понезіряти ся, бо як так жить, то краще отруїть себе, пропасти.

Завіса.

ДІЯ ДРУГА.

Середина хати Цокуля. Одні двері прямо на двір, другі з боку — в світлицю. Хата вбрана на половину по міщанськи.

Ява I.

Цокуль. (Виходить з світлиці). Біда та й годі! Жінка слаба, скрізь тебе шарпають і товку в хаті не знайдеш! А тут ще Харитина п'вяшком сидить у голові; що не думаю а зверну на Харитину — прямо збожеволів!.. Так і стоїть перед очима! Хто небудь рипне, то вже мені здається — вона... аж затрусюсь.. (Відчиняють ся двері). О!..

Ява II.

Входить Янкель.

Цокуль. (До себе). Тьфу! Жида чорт приніс.

Янкель, Здрастуйте.

Цокуль. А що скажеш?

Янкель. Тата прислали, щоб ви дали пять четвертей вівса.

Цокуль Як пять? Що він — сказив ся? Три — договор був.

Янкель. Мамаша не хочет. Тата сварив ся з мамашою за чого - то дозго, а послі мамаша сказалі як пять, то о-ні согласні, і тата послалі мене, щоб так і вам сказать.

Цокуль. (на бік) Догадав ся прод.. пять четвертей!.. Що ж не дать? Так переманить Харитину?.. Рухля підніме івалт, бумага нема і її потягнуть куди-небудь... Ні, силою нічого не вдієш. Треба дать (до Янкеля). А ти сам?

Янкель. Ні, я не сам.

Цокуль (до себе). Так і вона тут! (до Янкеля) Хто ж там з тобою? Нехай сюди йде.

Янкель. Там коняка з повозкою і з мішками.

Цокуль (до себе). Щоб вона тобі здох

ла! (До Янкеля). А біліш нічого батько не казєв?

Янкель. Казав, што тот чоловік з р'єз прийде, як ви согласні.

Цокуль. Ну, ходім...

Ява III.

Входять дід і Панас

Цокуль. От же сьогодні всі наважились мішати мені, а тут ніколи і в гору глянуть. Чого вам?

Панас. Та я хотів пощитати ся з вами, бо мені гроший треба.

Цокуль. Біжи попереду скажи Петрови, щоб одміряв для Бороха пять четвертей вівся.

Панас. (до Янкеля). Ходім, жидку!

Янкель. Жидку! Який я тобі — жидку? Я єврей, я хазяйській син, а ти што? — свиня! наймит...

Панас. Ну-ну! а то як заїду по по тилиці, то на три дні забудеш, і хто ти!

Цокуль. Та не зачіпай його.

Панас. Чого ж воно єрепенить ся? Поки сьвіт сонця, жид буде жидом... Іди!..

Янкель. (йде). Я скажу папаше, он будіть жаловать ся на мирового...

Панас. І ти дурний, і твій папаша дурний. (Вийшли).

Дід. Завзяте!

Цокуль. Яке коріння, таке й на-сіння. Бач, як огризаєть ся, — зараз до мирового.

Дід. Еге.

Цокуль.. А зачепи нашого хлопця той змовчить.

Дід. Та нашому хоч і по потилиці дай, то тільки скривить ся, а жидиня настовбурчилось, як гиндик...

Цокуль. А що ви, дїду, скажете? Кажіть, бо мені нема часу.

Дід. Та треба нові кулаки в колесо вставити, так оце прийшов вам ска-

зять, бо старі пооббивали ся, то так і стрiba, так і стрiba, — ще побє колесо.

Цокуль. Чом же ви не вставите?

Дід. Нема у нас сухого дерева.

Цокуль. Так шо ж його робить? треба у город їхать...

Дід. Та я назнав гарного грабка у покійного Козуба, треба б нам купить. Я вже питав, так стара хоче за нього пять злотих.

Цокуль. (смієть ся.) Глядїть дїду, може ви до Параски залицяєтесь, що знаєте, яке у неї й дерево є?

Дід. Та таки й справді залицяємось, але не знаємо, що з того буде.

Цокуль. О!?

Дід. Та, бачите, наш Панас свата Козубишину дочку Марію, так звав мене ото якось туди, а я й побачив грабок, там же в сїнях стоїть. А звісно — що кому, а курці просо...

Цокуль. Так от і купіть...

Дід. То я, як побачив те дерево, зараз і подумав: добре дерево для кулаків — сухе, як перець, та й спитав ото, чи не продасть вона його? А вона й каже „продам”. Її чоловік тож був мірошник, то десь достав покійний на кулаки, ну, а тепер на що воно їй...

Цокуль. Що ж вона — продасть?

Дід. (наче й не чує.) То я й питаю, а скільки ж тобі? Та, каже, дайте пять злотих. Такого дерева тут нігде не достанеш: там сухе, як перець, — сказано, для такого діла держав покійний.

Цокуль. Ви б потургувались, може...

Дід. Його ті каторжні кулаки й на той сьвіт загнали.

Цокуль. Поторгуйтеся, кажу...

Дід. (своє). Шістерня, знаєте, зачепила за пояс, не вберіг ся, та як поча-

ла махатъ кругом себе, то доти махала, поки й душу з нього вимахала.

Цокуль. (трохи голоснійше). Може вона продасть його за пів карбованця?

Дід. Ні не продасть. Я давав. Шість гривен давав, так не бере. Сказано, чоловік був мірошник, то й вона зна товк. Як не пять злотих, то нічого й балакать.

Цокуль. Нате ж вам пять злотих, та й купіть (дає гроші).

Дід. Я запряжу коняку, бо тії колоди і в двох не дотягнеш.

Цокуль. Запряжіть. А коли ж весілля буде у Панаса.

Дід. Сьогодні я його розпиляю, а завтра буду робить кулаки: дерево сухе, добрі будуть кулаки, а то колесо так і стриба, так і стриба. (Пішов)

Цокуль. (Один) Не дочува трохи... Так Панас женить ся? Погано!.. Я собі його маю на прикметі, щоб потім посвятать його на Харитині, а він женить ся.. Погано!.. Треба щось придумать... яку небудь поміху... Яку ж?... Погано...

Ява IV

Входить Панас.

Цокуль. Ну, що — поїхав жид?

Панас. Поїхав.

Цокуль. (до себе.) Скоро Харитина буде.

Панас. Там сердите, бісове жидення — біда! Аж підскакує, аж мінить ся як його жидком назвеш.

Цокуль. На що тобі гроші Панасе?

Панас. Та бачите, хазяїн, я зовсім обносив ся... і...

Цокуль. То тобі небогато, рублів десять буде?

Панас. Ёні, я хочу всі гроші взяти

Цокуль. Всі? що ти? Гроші круглі, розкотять ся, а у мене вони цілі лежатимуть.

Панас. Колиж діло не таке, щоб десяткою обійти ся.

Цокуль. Що ж там?

Панас. По правді треба сказати:
я женить ся задумав.

Цокуль. Що ти здурів?

Панас. Хиба всі ті, що женять ся,
дурні?

Цокуль. Здебільшого... Не сові-
тую тобі, Панасе, спішити. Послужи ще
рік, а я тобі таку дівчину висватаю, що
на! Хазяїном зроблю. А жениш ся те-
пер — у тебе мало, у неї пусто, то цілий
вік із злиднів не вилізеш.

Панас. Багата за мене не піде, а
ця має хату і батьківський наділ — чо-
го ж мені ще треба?

Цокуль. Що ж то за краля?

Панас. Маруся Козубівна.

Цокуль. Ха - ха - ха! найшов хоро-
шулю! Та вона слаба, у неї либонь, чор-
на болість, і батько її вмер від чорної
болісти.

Панас. Чорна болість?... Зроду вперше чую...

Цокуль. То розпитай людей. Та ще я тобі скажу, що у мене гроший тепер нема більш, як двацять п'ять рублів, а всіх я тобі не віддам, бо й самому треба.

Панас. Як же воно буде?... Я обіщав... зділайте милість...

Ява V.

Входить Мелашка.

Мелашка. Іди Панасе, там тебе баба Параска кличе.

Панас. Параска?... Чогож це вона?

Мелашка. Не знаю. Я не встигла розпитати, бо ніколи, а вона чогось дуже стурбована і плаче.

Панас. Плаче? Що воно за напасть Чи не трапилось що з Марусею? (Хутко виходить).

Цокуль. Що ж там таке?

Мелашка. А чорт його зна. Дайте ключі, адо йдїть сами, треба борошна взять на хлїб.

Цокуль. (усьміхаєть ся). Та я ж вчора, здаєть ся, давав борошна на хлїб?

Мелашка. То ви давали вчинить, а тепер треба замісить.

Цокуль. (підходить). Замісить, кажеш?.. Ну добре, я зараз сам прийду в комору.

Мелашка. Та скоріше бо перекисне

Цокуль. Перекисне? О? Ти думаєш, як сама перекисла, то й хлїб так скоро перекисне?

Мелашка. А ви по чім знаєте, що я перекисла? (сьмієть ся.)

Цокуль. Вже коли кажу, то виходить — знаю.

Мелашка. То вам так здаєть ся від того, що сами вже починаєте пліснятіть...

Цокуль. Ах, ти ж, вража бабо! То я запліснявів? га? запліснявів?...

Мелашка. Ой! ну вас, пустіть!
(Ухиляється ся.) Ви тільки грать ся любите: сьогодні до мене, а завтра до другої, а на нашого брата поговір!... (Відходить до дверей і сьміє ся.)

Цокуль. На що ж ти порочиш мене? (Знову підходить до неї). Ти ж і сама знаєш, що я ще молодець...

Мелашка (викручується ся) Молодець проти овець!... Та ну вас... раді, що жінка слаба Ідїть давайте борошна, бо єй Богу тісто перекисне, тоді будете лаять! (Хутко виходить)

Ява VI.

Цокуль (один.) Бач, уже запліснявів, каже! Бреше. Досадно їй, що до неї одної не залицяюсь... Та нехай їй чорт! коли й брать гріх на душу, то хоч за що путне! От Харитина... а! не жаль і гріха прийнят... Ну й красна дівчина

і тільки тим ніхто не заміча, що обшарпана. Треба такого ока, як моє, щоб розгляділо! А нехай а її причепурю, тоді побачимо, як роти пороззявляють! І так же до душі вона мені, що й сказати не можна... Багано я їх знав, а тільки це друга така, що як гляну, так аж душно стане! Ще Мотря була така, і як же я її любив... женить ся хотів, та батько розрізнили... а вона покрилась, сердешна, і з малою дитиною кудись повіялась... Ох-ох-ох! Не моя вина, бо не моя була воля, а любив я її дуже... Тепер коли що, то й пристрою: чи заміж віддам, чи так наградю, бо маю силу..... Та що ж це Харитини нема? Невже як Рухля не пустить, то ніяким способом від жидів її не видереш?... І овес забрали... Ні брешете! Вже коли на те піде, то хоч би сто карбованців коштувало, аблакато найму, а свого докажу!.. Бродяга, каже, а вони й раді, що найшли гамана... А що, як не схоче сама? Ні,

того не може бути: хтож захоче сидіть у хліві, коли в хату кличуть? Треба тільки вміть обійтись: приголубить, не показувать зразу замірів, а там... Та що я? первина?!... Одначе треба подумать, як і що, бо тут її з'їдять. Перша Мелашка приревнує, а потім скаже жінці, а та вердешна слаба, то ще гірше заслабне... Треба так зробити, щоб усе було, як то кажуть, шито - крито! Всяке діло можна зробити до-ладу, тільки треба попереду вузлик завязать. Як той Соломон казав, — каже: як думаєш шить, попереду вузлик завяжи Мудрі слова — іменно, вузлик! Який же вузлик завяжу?.... Скажу, що Харитина хрещениця. Це найкраще — хрещениця! Ще в Осиковатій, скажу, хрестив... видумаю кого - небудь, а тамошніх людей тут ніхто не знає... Оце буде першій вузлик — хрещениця!...

Ява VII.

Входить Харитина.

Цокуль. Вона!

Харитина. Здрастуйте!

Цокуль. Здрастуй.

Харитина. Борох прислали квитки.

Цокуль. (Бере квитки) А ти давно у нього служиш?

Харитиня. Давно.

Цокуль. І тобі не обісіло служити у жидів? Така хороша дівчина. Ти мабуть сирота?

Харитина. Сирота.

Цокуль. (Гладить її по голові). Бідна дитина! Я так і знав: бач, яка обшарпана... Чого ж ти служиш у жидів?

Харитина. Я б рада від них вирватись, та ніхто мене не прийме, бо я не знаю, хто я, відкіля я?... Рухля так мене раз дуже побила, що я цілий тиж-

день лежала слаба, а як одужала, хотїла втїкати, а менї сказали, що в острог посадять... Так і осталась...

Цокуль. І терпиш, що тебе жидівка бє?

Харитина. Терплю.

Цокуль. І ніхто за тебе не заступить ся.

Харитина. О, Боже... сердешна сирїтка! Харитина плаче). Чого ж ти плачеш? Не плач, голубонько. (Витєра її очи) Не плач, бо й я з тобою заплачу... Хочеш до мене нанять ся?

Харитина. Я? до вас?

Цокуль. Хочеш?

Харитина (кидаєть ся до руки). Дядечку!...

Цокуль (не дав руки). Не треба. Так виходить, хочеш?

Харитина О! мій Боже, та хоч зараз! Яка ж я рада... Рада?... а жиди? — вони розсердять ся і запакують

у острог...

Цокуль. Вже коли я візьму ся, то жиди не посьміють — не бій ся; а там згодом і бумагу тобі виправлю.

Харитина. Як ви її виправите, коли я не знаю ні свого призвища, ні відкіля я? А жиди мабуть знають, бо я змалку була у їх родичів — та не скажуть...

Цокуль. Допитаємось. По ниточці дійдемо до клубочка.. (Голубить її). Тебе залякали бідненьку.

Харитина. Я не хочу от вас уже одходить... я не піду до жидів... вони мене не пустять, будуть страшить..бить

Цокуль. Заспокойся, заспокойся, (Цілує її в голову.) Я тебе нікому не дам в обиду.

Харитина. Так я зостанусь у вас?

Цокуль. Оставайся, оставайся.. А у тебе там є одежа яка?

Харитина. Є там кохточка... є со

рочка, черевики і стрічка є...

Цокуль. Нехай воно жидам зостанеться, я тобі краще справлю. А гроший тобі не слідує?

Харитина. Одвернули всі гроші за телицю.

Цокуль. Як?

Харитина. Телиця впала в яму й залила ся, а вони сказали, що я винна, та й одвернули.

Цокуль. От анахтеми! То ти так як єсть — уся тут?

Харитина. Окрім того, що я вам сказала, нема у мене нічого.

Цокуль. І Бога не боять ся так обижать сироту! Ну, годі! усміхни ся ж, моя перепеличко, глянь веселенько. Отак... отак Все в тебе буде... Тільки слухай, Харитинко: ти усїм кажи, що я твій хрещений батько. Чуєш?

Харитина. Ви мені рідний батько...

Цокуль. Так от же знай, що ти моя хрещениця. Так і кажи всім, бо люди в добру душу не вірять і зараз почнуть як собаки брехать на вітер...

Мелашка (за дверима.) Та йдїть бо, дайте борошна, а то розчина збігає — наказаніє господне з вами.

Цокуль. Я й забув. Зараз! Пожди ж мене тут. (Пішов.) Не до розчини менї.

Ява VIII.

Харитина (одна). І Панас тут... Боже мій! Панас... (зітхає.) Хоч бачити-му його що дня, і то буде з мене!... Яке несподіване щастя!... Так я не сирота, у мене й батько є?... Одним - один чоловік за все моє життя знайшов ся, що забалакав до мене з такою ласкою, з такою прихильністю, що серце моє бідне розтопилось... Як же й не батько? та я не то душу, готова все життя своє йому віддати, постраждать за нього рада! О, матуся моя рідная, матуся моя

безталанная! ти страдницею жила на цім сьвітї, страдницею й померла! Ще й тепер бачу твоє замученє блїде лице, бачу тебе мертвою у якійсь корчмі на лаві; ніхто за тобою не плакав, чужа ти всїм була, а я мала сидїла в куточку і боялась поворошити ся, що б хто не примїтив... Може за муки твої, мамо, менї Господь щастя посилає!... Порадуй ся ж тепер зо мною, порадуй ся! Поблагослови свою дитину на новому місці! Не вмру тепер у корчмі, як ти безталанная, умерла... Боже милосердний! прости мене, що я думкою часто ремствувала на Тебе за свою долю! Тепер я бачу, що й про маленьку кузочку Ти дбаєш...

Завіса.

ДІЯ ТРЕТА.

Подвіря Цокуля. Іанок з права. Коморя й погріб
з ліва. З заду тин, за тинном тік.

Ява І.

Цокуль і аблакат.

Цокуль. Та зайдіть бо в хату! Ну,
на годину.

Аблакат. Ні, ей Богу, нема часу
— і не просіть, потому, относительно
сказать, діло весьма екстренное. Я й
так опізнився. Кажіть, яке у вас діло.

Цокуль. Ну, та й уперті ж ви! Та
може зайдете? А яка у мене наливочка є!

Аблакат. Другим разом. Относи-
тельно сказать, я своє ~~на~~верстаю.

Цокуль. Досадно. Так, бачите, я-
ке у мене діло. Наняв я дівчину, (абла-
кат виймає записну книжку) Харитиною звать

Аблакат (записує.) Харитина. Ну?

Цокуль. Тільки то й маємо, що
Харитина; а хто вона, відкіля і як про

зиваєть ся — не знаємо.

Абл а к а т (записув.) Непомнящая. Далі!

Цо ку ль. Треба документ добуть.

Абл а к а т. Трудно. Де ж вона попереду була?

Цо ку ль. З малку служила у Манашки Шкроби в городі, він шинк і тепер має біля Землинського, там і мати її вмерла.

Абл а к а т. Мало. (Записув.) Одкрить званіє й виправить документ.

Цо ку ль. Вже постарайтесь, Харитон Харитонович, бо без документа держать небезпечно, а за труди не будете обижені.

Абл а к а т. Та, що вам?... Коням сінця та вівса, жінпі — пару гусий, масла, борошенця, возів два топлива, з четверть картоплі, а мені рубликів пять на марки — і доволі: я за великим не ганяюсь! Ну, прощайте, бо ніколи. (Пішов.)

Цо ку ль. Прощайте.

Ява II.

Цокуль (сам). Я за великим, каже, не ганяюсь! Гуси, сїно, овес, масло, борошно, топливо, ще й пять карбованиїв — це мало: гроший, правда, мало бере, а як полїчить, то воно виходить один чорт; тїльки якось здаєть ся схїднїше нашому брату дати йому то сим, то тим, а готових гроший жаль. Та коли б виправив документа, бо я терпїть не можу раз - у - раз оглядаться, як зацькований вовк. Усї під Богом ходимо, часом що трапить ся, а тут не знаємо, й хто вона... Закидав їй і так, і так — мовчить. Чи прикидаєть ся, чи й справді не розбїра? Попробую ще сьогоднї... Ну Мелашка, то прямо чортом днше! Не вірить, бісова баба, що хрещениця... Дарма, треба й її чим-небудь загодить, щоб не пащекувала. (Пшов у хату.)

Ява III.

Дід і Панас.

Дід. Біжи, сину, скажи, щоб дали мені лом. Та чого ти все журиш ся? Чи стоїть же Марія того, щоб так убивать ся за нею? Та такий молодець десять ще дівчат знайде.

Панас. Який їх чорт і шукатиме після цього, але не в тім сила...

Дід. Ну, а в чім же?

Панас. Досада мене їсть! Я любив її, душі в ній не чув, а вона обманила мене, посьміялась надо мною.

Дід. Вона гірше посьміялась над своєю вродою, ніж над тобою!.. Москаль її покине, бо такі не довго живуть вкупі: як зійшлись, так і розійдуть ся. І що ж потім? Сором виїсть очі. А згодом, позичивши у сїрка очий, хоча й привикне до свого прізвища, та що з того? вір мені, що вона буде плакати не

раз, прсклинаючи свою долю, бо все її життя поповане на віки. Мені жаль її, серце болить за такими бідолахами, що через свою необачність гублять себе на весь вік... Несчасна вона, сину, пожалій її...

Панас. О, бодай вона не діждала, щоб я її жалів! Як би бачив, що потопав, то ще й притокмачив би кляту — нехай тоне!

Дід. Гріх так, сину. Виходить, ти не душу в ній любив, а тіло.

Панас. Е, діду! не знаю я, де та душа живе, а мабуть у тілі, бо більш нігде їй бути! Любив же я її у весь, отак як тут стою! А вона?... Що вона полюбила? поважилась на гудзики блискучі. Наш брат замурзаний, як корінь той від дуба чорний, бо в землі копаєшся, а москалик чистенький, у них у кожного гребіночка і дзеркальце! О! проклята жіноча порода! Вам аби пика гар-

на, вбрання чисте, та щоб філії вмів робить!...

Дід. Це ти з пересердя так балакаєш: ще не вгамував ся, ще любиш Марію.

Панас. Нехай вона вам пропаде!

Дід. Не кажи так, сину, не кажи. Всі ми грішні. Краще заспокой ся, не сумуй... бач аж почорнів, — мені жаль тебе!.. Піди ж, скажи, щоб дали лома.

Ява IV.

З ганку виходять Харитина й Мелашка. Харитина одягнена гарно.

Харитина. Здрастуйте, діду.....
здрастуй, Панас!

Мелашка. Бачите, яка у нас молода клюшниця?

Дід. А що ж тут дивного? Кому ж більш повірить — звісно, хрещениці.

Мелашка. Хрещениця! Ха, ха, ха!

Харитина. Чого ви тітко сьміє-

тесь?

Мелашка. То вже я знаю. Що ж ти мені заборониш сьміяць ся, чи як?

Харитина. Господь з вами, сьмійте ся собі, хибя я вам бороню! Дивно мені тільки, що ви раз - у - раз сердитесь на мене, наче я вам стою на перешкодї.

Мелашка. Я? сердюсь? Ха, ха, ха! Не знала на кого сердить ся...

Харитина (одмика комору.) Що ж я винна, що мені ключі дали?

Мелашка. Подавись ти ключами своїми

Харитина. У вас другого й слова нема — тільки „подавись” Грїх вам тїтко.

Мелашка. Мені очий не замажете, ні...

Харитина. Не знаю, що вам і скажуть...

Мелашка. Не треба мені нічого

казать, я й сама добре знаю.

Харитина. Що ж ви знаєте? Кажіть, я нічого не бою ся...

Мелашка. Ти й сама знаєш! Годі вже, давай борошна мерщій! (Пішли в комору.)

Дід. Злобствує молодича, що не їй ключі дали... Вона думала теє. а вийшло онеє... (Підходить до комори.) Дайте лиш мені лома — он стоїть.

Мелашка (подає з дверей.) Натє.

Дід (до Панаса, котрий сидить на колоді, замислившись) А мені ця дівчина до душі: така хороша, та смирна, та увічлива...

Панас. Та так і зиркає, де б москаля знайти, або иньшого прудиуса...

Дід. Та й сердитий же ти! Ну, Бог з тобою... Піду ж я до млина... Ще треба камінь накувать. Заходь у вечері в млин, побалакаємо — може я тебе розважу. Послухаєш мене, легше на душі тобі буде; я, сину, знаю, по чому хліб

і сіль по чім, а ти ще молодий... (Пішов.)

Панас (один.) З думки не виходить Маруся. Не маю сили забути кляту І злість бере на неї — здається, вбив би анафему, і жаль мені її, серце за нею болять... о-о, що б ти пропала!..

Мелашка (йде з міркою борошна з комори.) Чи бачиш, яка принцеса стала?

Панас. Хто?

Мелашка. Хиба ти нічого не помічаєш?

Панас. Та чого тобі треба?

Мелашка. Придивись, як убрав Харитю, жидівську наймичку!... думаєш — вона справді хрещениця?

Панас. А мені яке діло: може й хрещениця.

Мелашка. Ти через свою Марію одурів. Вона з хазяїном живе, вй-Богу.

Панас. А ти по чім знаєш?

Мелашка. Я сама бачила, як во-

ни обнімались, цілувались...

Панас Так що? Нехай живе.

Мелашка. Як що?.... хазяйкою зробив, ключі віддав...

Панас. А тобі заздро?... Гарні ви всі.

Мелашка. Заздро? тю, навісний! є чому зазіхать. (З комори виходить Харитина й замика двері.) Іде. Хрещениця! ха, ха, ха! Бач, яка пишна! Тьфу! (Йде на ганок.) Ну, супостат, не я буду, щоб тобі не доказала. Як передо мною присягав ся, що мене одну любить, а тепер клішницю завів. Буде знать хазяйка — буде. Коли б, Господи, їй полегшало, випре вона цю хрещеницю, випре! (Пішла.)

Ява V.

Харитина і Панас.

Харитина. Панасе!

Панас. Ну?

Харитина. І ти на мене сердиш ся?

Панас. З якої речі?

Харитина. Не знаю, а тільки бачу і серцем чую, що тут усі проти мене вогнем дишуть. Нехай Мелашка, може їй заздро, що мене до ключів приставили, а ти чого?

Панас. А тобі що до мене? Ти тепер вбрана, як пані, щаслива...

Харитина. Та серце у мене болить і на душі важко, що всі наче завидують мені, відступають ся від мене. От і ти сказав, що я вбрана, як пані, неначе тебе пече моя непошарпана, чиста одежа.

Панас. Вона й тебе буде пекти.

Харитина. Пекти! Що ти кажеш?

Панас. Те, що чуєш...

Харитина. Бач, сердишся, а я надіялась, що ти порадником моїм будеш.

Панас. Пізно вже.

Харитина. Чого пізно? Господь

з тобою.. що ти вигадуєш?

Панас. Та яке мені діло до тебе?
Одв'яжись!

Харитина. Не сердь ся на мене.

Панас. Чого ти лізеш у мою душу?

Харитина. Ти сердиш ся на Марусю, а на мені злість зганяєш!

Панас. Не згадуй її мені. І ти не краща. Терпіть не можу я все жіноче кодло!...

Харитина. Чим же я винна? Що ж я тобі зробила? Мені й так важко між чужими, ні до кого слова сказати, один хазяїн...

Панас. Голубить?

Харитина. Як батько, спасибі йому.

Панас. Сьпівай другому. Думаєш, я не знаю? Всі знають.

Харитина. Що знають, що знаєш? Кажі! Кажі хоч ти, не муч мене

бо й Мелашка щось натяка, а я не второпаю...

Панас. У! сьвята та божа!

Харитина (на бік.) Господи, поможи мені, наверни його душу до мене!
(До Панаса.) Панасе... я тобі признаюсь...

Панас. Не треба.

Харитина. Не можу більш мовчати, серце моє вяне, сохне... вислухай мене, прошю тебе...

Панас. Та чого ти до мене причепилась?

Харитина. Вислухай! Я хотіла собі смерть заподіяти, а тут хазяїн підвернув ся...

Панас. А ти й ожила?

Харитина. На сьвіт народилась! Гірко мені було у жидів і я раділа, серцем раділа, що буду тут, де й ти, служиць, щоб хоч дивить ся на тебе! А тут і щастя мені усьміхнулось — прости ме

не, мій Боже — я й землі не чула під собою, коли Марусі не стало на селі, бо давно вже тебе люблю, мій соколе ясний, і до смерти любитиму, тільки не шурай ся мене!

Панас. Любиш? Бреши иньшому!... Я знаю, що ви любите: Маруся іудзики блискучі полюбила, а ти достатки і гарну одежу!

Харитина. Ні, серденько моє, ні, мій милий, мій любий, я тебе, тебе одного люблю.

Панас. Любиш?! а, прокляте насіння! бач, як сьпіва!... Однією рукою будеш обнімать мене, а другою хазяїна?

Харитина. Схаменись! Що ти говориш? Не пороч мене.

Панас. Ха, ха ха! не пороч! Хрещениця! Яка ти хрещениця? Любовниця хазяйська! Хиба я не знаю?... Та нехай мене сатана задавить, коли я тепер повірю хоч одній дівчині або жінці!...

Харитина. Панасе, вислухай же мене, я тобі всю правду розкажу...

Панас. Що ти мені будеш гріхи свої покутувать — я не піп! (Хоче йти.)

Харитина (придержує його.) **Постій!**

Панас. Геть!... Не муч мене своїм покаєнням, мою душу й так хробаки точать!

Харитина. Та що ти...

Панас. (одпиха її.) **Одвяжись!** (Хутко пішов.)

Харитина. І не слуха! Боже мій, Боже! За що ж він так наругався надо мною?... душу мою й серце моє потоптав ногами, оплював і одвернув ся.. (плаче.)

Ява VI.

Виходить Цокуль і стає на ганку.

Цокуль. Де ж пе Харитина? І чого воно мені наче страшно до неї прямо приступить? А, дурість! (Побачив Ха

ритину.) Чогось замислилась. (Підходить до неї.) Харитино!

Харитина (здрігнула.) Га?

Цокуль. Ти плакала, об чім?

Харитина. Ох!

Цокуль. Що з тобою?

Харитина. Тяжко мені!

Цокуль. Дивно!... То може ти до жидів екучаєш? Іди, я тебе не держу

Харитина. До жидів?! Нехай Бог боронить... Не проганяйте мене, дядечку.

Цокуль. Що ж з тобою — говори? Ну, заспокойся ж, моя ясочко! Ну, ну, годі ж, годі! (Голубить її.) Кажі товком, що трапилось? Не крий ся ж передо мною! Бач, який я до тебе щирий! Кажі по правді все, все...

Харитина. Дялечку, голубчику, тільки ви мене жалієте, як батько рідний!... Простіть же мені, я так... я нічого... я божевільна... я не знаю сама,

що балакаю... не питайте мене.

Цокуль. Ні, так не приходить ся. У тебе щось є на душі, на що ж ти мене обманюєш? Кажі правду.

Харитина. Не можу.

Цокуль. Чом?

Харитина. Стидно...

Цокуль. Чого ж тобі соромить ся? Тут нікого нема, кажи.

Харитина. Панас.. я з Панасом..

Цокуль. Ну?

Харитина. Я соромлюсь же розказувать...

Цокуль (на бік.) Угу! Це й добре, менше клопоту. (До Харитини.) Що ж він тепер цураєть ся тебе, чи як?

Харитина. Він каже... що я... з вами живу...

Цокуль. Ревнує? ха, ха! Ну, так що ж? А як би й справді так? Він же від тебе одвертаєть ся, він тебе не лю-

бить?.. То й плюнь на нього! На біса тобі Панас здав ся? Люби того, хто тебе любить. (Голубить її) А ти знаєш що? візьми та й полжби мене, на злість йому! А я тебе люблю стократ більше, ніж Панас, я тебе буду жалувать, ти у мене будеш хазяйкою... га? Чого ж голову повісила? хіба не однаково? Панас від тебе відцурав ся... знову, поглюска йде, то хоч заріж ся, тобі не повірять. Нехай говорять — плюнь! Ти бідна дівчина... хто тебе візьме з такою славою, а я тебе віддам заміж.... дам придане, то й Панас візьме... Ну, повеселішай! глянь на мене! (Обніма Харитину.) Я давно тебе люблю, щаслива будеш у мене.

Мелашка (на ганку, на бік.) Ач, як прилипа. (До Цокуля.) Ідїть у хату, жінка кличе.

Цокуль. Зараз. (До себе.) Ну й бісової пари молодиця! раз-у раз на перешкодї менї стає, так і зорить. (До Ме-

Липки.) Чого ж стоїш?

Мелашка. Хиба що?

Цокуль. Геть пішла!

Мелашка. Куди ж пак!

Цокуль. От же я сьогодні тобі вян-
зи скрутю.

Мелашка. Чого це ви причепи-
лись? Хиба я знала, що у вас тут лю-
ба розмова?

Цокуль. Яка любва розмова? що
це за речі? (Підступа до Мелашки.)

Мелашка (хутко йде в хату.) Знаєш
добре й сам...

Цокуль (іде за нею.) Стривай же, ма-
тері твоїй сто чортів, я тебе сьогодні
провчу!

Ява VII.

Харитина (сама.) Що ж це во мно-
ю? спала я й мені снилось, чи воно й
справді так було?.. До пам'яті не дій-
ду, нічого не розберу... Стривай... стри

вай!.. Що вони. що він мені тут ка-
 зав?.. „Я давно тебе люблю незлість
 Панасові, полюби мене і щасли-
 ва будеш” Так так Боже мій! на-
 злість і — щаслива? Так он як щас-
 тя, он яка доля мене голубить при-
 гортає, одягає?. А на що ж ти оді-
 пхнув мене, моє серденько. Панасе мій
 коханий? Чом же ти серцем своїм не по-
 чув, що тебе одного люблю тебе одно-
 го душа моя бажає? Не що ж одвернув
 ся від мене, покинув мене безіснє піную
 на поталу? Що ж мені робить, де шу-
 кать порадоньки? Не знаю! не зна-
 ю!.. Так вимучилась що ледви стою...
 у голові пече, наче хто залізо до мозку
 прикладає! О, Боже мій, змилуй ся
 на до мною! Не вже ж не така у мене
 доля, а другої, кращої, доброї — нема?
 Нема! А де ж ти, де? вернись же до ме-
 не, моя пошарпана, знівечена доле, вер-
 нись і заспокій мою вимучену душу!

Завіса.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

Декорація другого акту.

Ява I.

Цокуль і Мелашка.

Цокуль. Як що той, то я тобі куплю отаку квітчасту хустку, дорогу, одеську!.. та що хустку я.

Мелашка. На що мені хустка, не треба мені вашої хустки.

Цокуль (лаптить ся.) Меласю! Ну, не сердь ся. Ти думаєш — я тебе обманюю? Єй-Богу, ні Тільки поможи мені повернуть діло так, щоб Панас її по сватав, то побачиш, як тобі буде добре.

Мелашка. Знаю я вас!

Цокуль. Отто ж то бо й є. Ти мене знаєш, я тебе знаю...

Мелашка. Як тоді били... Я вам цього і в вік вічний не забуду.

Цокуль. Чорт зна що нагадала!

Раз той чи два, згарячу, дав по потилиці... а зате тепер -- я тебе... он як...

Мелашка. Ну, тільки ж обманите — побачите, що я вам нароблю!

Цокуль. Так побалакаєш?

Мелашка. Попробую.

Цокуль. От моя умниця!

Мелашка. Не поспішайте хвадити: ще хто його знає, що з того буде?

Цокуль. О, я знаю, що коли ти візьмешся за діло, то воно піде як по маслу. Йди ж, поклич Панаса до мене. та закинь йому кілька слів. Виручай, чорноброва! (Іде у світлицю.) Ну, вскочив!

Ява II.

Мелашка (сама.) Попався чортяка! а тепер скаче, як собачка на лапках, та лащить ся. Так тобі й треба! Наскочив на дурну і боїть ся, що б не ославила, або сама собі чого не заподіяла. Попереду старців гнав, а тепер

заклика на ніч. Зовсім посмирнів. Стривай, наробить вона тобі шелесту. Пана-са я покличу, балакай з ним сам, а я мовчатиму — і то доволі з тебе! Мені що? Хоч так, хоч так, а вона тут жити не буде, мені ж цього тільки й треба! О, ненавидю Харитю і на перехід Ще й бив мене, ирод за неї.

Ява III.

Входить Харитина

Харитина. Де я їх поділа...

Мелашка. Чого ти шукаєш?.. Не шукай: що з вога впало, то пропало. Хиба я тобі поможу?

Харитина. Може ви бачили?

Мелашка. Кого?

Харитина. Ключі.

Мелашка. Ха, ха! По чім же я знаю, де ти їх загубила? Може, чи не знає хазяїн?

Харитина (на бік.) Як гадина си-

чить.

Мелашка. Спитать, чи сюди по-
кликать?..

Харитина. Кого?

Мелашка. Та його ж!.. ха, ха!
зовсім ошаліла! (Пішла.)

Харитина (сама). Потішаєть ся на-
до мною, знущаєть ся, радїє — і по всяк
час ріже мене своїми речами!... А Па-
нас? Боже мій! мовчить, а гляне у-
сміхнеть ся... здаєть ся, як би ніж сю-
ди застромив, не так би боліло, як від
його усмішки болить... Тяжко мені,
гірко мені, душа болить, а за серце мов
гадина смокче... Здаєть ся, й кістки бо-
лять, онемоціла зовсім...

Входить Цовуль і довго дивить ся на Харитину.

Цокуль. От зачепив, уже й не рад!
Ходить як туман, сяде — сидить по ча-
су, мов нежива (Підходить до Харитини.) Ха-
ритино!

Харитина (здрігнула). Ох!

Цокуль. Це я. Ну й чого ти така смутна?

Харитина. Не знаю.

Цокуль. Повеселішай-бо! Глянь на себе, ти зовсім як нежива: кращу в труну кладуть.

Харитина. О, коли б мені вмерти скоріше.

Цокуль. Тільки жалю завдаєш мені. Ну, скажи, чого ти хочеш, — я все зроблю...

Харитина. Нічого мені не треба! Я не можу людям у вічі дивитись, силкуюсь і не можу на кого не гляну — всі сьміють ся...

Цокуль. Та то тобі так здається! Люди сьміють ся доти, поки до серця приймаєш їх глум; а ти не приймай, диви ся їм усім сьміливо в вічі, то зараз перестануть.

Харитина. Не можу, не можу! Пече мене отут, пече... я місця собі не знайду.

Цокуль. Та вже ж не вернеш...

Харитина. Не вернеш!.. Знаю... знаю... ох, знаю!

Цокуль. Ну заспокой ся... я зовсім не так думав... ти сама тоді казала... (Про себе.) От ускочив!

Харитина. І Панас зна, — зна і сьмієть ся...

Цокуль Панас?.. Ти тільки повеселішай, будь умниця... Панас тебе посвата...

Харитина. Посвата? Панас? Ха, ха, ха!

Цокуль (до себе). От навіженна!... Аж страшно... чи не збожеволїла вона?

Харитина. Пізно.. пізно.. пізно..

Цокуль. Та що ти вигадуєш? угамуй ся... Ти не перша... Ніколи не піз-

но, тільки розум треба мати... Ти мене слухай слухай. Я Панаса заспокою, він мені повірить. На що йому казати про те, що він буде знати потім? А я тебе посватаю за нього, як дочку, дам придане... Єй - Богу, не брешу і все обійдеться ся добре, — побачиш!

Харитина. Ні, я його обманювати не буду, я все йому сама скажу... Йому скажу, жінці вашій скажу, скажу всім людям — нехай заплюють мене, може мені легше буде!..

Цокуль. О, Господи!... Харитиночко! одумайся! З якої ж речі ти будеш срамити так і себе, й мене?

Харитина. Гірш не буде. Я тільки правду скажу.

Цокуль. Хто ж у такій ділі правду каже? Послухай же мене, я тобі добра зичу! Я ж тебе люблю, я ж тебе приголубив, я ж тебе од жидів узяв обшарпану, а тепер — глянь на себе...

Харитна. Я все вам кину під ноги, не треба мені нічого вашого! воно давить мене — дихать не можу. Я була обшарпана, та зате у вічі сьміливо дивила ся усім, а ви дали мені одяжу гарну, обморочили. одурили мене, знівели мене, життя моє отруїли — спасибі за ласку! Нічого мені од вас тепер не треба!.. Не говоріть до мене: кожде ваше слово отрутою падає на мою душу... (Хутко виходить.)

Цокуль (сам.) Постой - бо!.. От біда... Був я в бувальцях, а такого ще не траплялось... Одна надія на Панаса... Це вона згарячу так балака, а як він посвата, то посоромить ся признать ся. а там обійдеть ся... Поколотять ся, поколотять ся, та й вгамують ся! Ну, рахуба!

Ява IV.

Входить Панас.

Панас. Мелашка казала, що ви

кликали мене.

Цокуль. Та кликав же... Хочу з тобою побалакати. Слухай, Панас. Ти давно у мене служиш, парубок чесний, працюєш щиро, і я тебе люблю, як рідного.

Панас. Спасибі вам, хазяїн.

Цокуль. Дітий у мене нема, нікому буде й добрим словом згадати... Так я хотів би тебе хазяїном зробити.

Панас. Дай Боже вам вік довгий за таку ласку до мене.

Цокуль. Тільки мені треба поперед знати, чи ти вже забув свою Марусю, не тужиш за нею?

Панас. Е, хазяїн, чого люди не забувають?... Спасибі дідові — наставляли, і я вгамував ся, та й ніколи за працею турбовать ся.

Цокуль. От і добре! Так от що. Треба тобі женить ся.

Панас. А що ж, я не від того, тільки дівчини нема у мене на прикметі.

Цокуль. Я тобі знайшов гарну дівчину, — пам'ятаєш, як колись радив?

Панас. Пам'ятаю. А хто ж та дівчина?

Цокуль. Вгадай. Вона тут близько.

Панас. Чи не Харитина?

Цокуль. А ти по чім знаєш?

Панас. Та так, догадуюсь.

Цокуль. Може й сам на неї стріляєш, що одразу відгадав — га? Ну, а що б же ти сказав?

Панас. Дівчина вона гарна, кращої жінки мені б і не треба.

Цокуль (на бік.) Слава ж тобі Господи! (до Панаса.) А як вона тебе любить, то й сказати не можна: від кохання зовсім змарніла. Як нежива ходить ей-Богу!

Панас. Може й справді вона мене любить, тільки я не буду її сватать...

Цокуль. От-такої!.. Чого ж так?!

Панас. Не добра слава про неї є.

Цокуль. Е хлопче, добру не скоро наживеш, а недобра сама прилипне, особливо до бідної сироти.

Панас. Та воно так, тільки як опечешся на молоці, то й на холодну воду студиш.

Цокуль. Яка ж там слава?

Панас. Та Бог там з нею — не моє діло, а тільки сватать я її не буду.

Цокуль. Ні, ти повинен сказать. Може вона й справді яка непутня, а я за неї пеклююсь.

Панас. Ні, хазяїн, не скажу — не приходить ся.

Цокуль. То не приходить ся ж тобі й порочить передо мною... Кажи, що там за брехні: вона моя хрещениця.

Панас. А люди кажуть, — любовниця...

Цокуль. О, Господи!.. Так он що!. А щоб же їм печірки пухирями взяли ся, коли це правда! Я її хрестив ще в Осиковатій, а тут розпитавшись і довідав ся та й узяв до себе. Одягнув бідну сироту, що поневірялась у жидів, а вони, бач, що вигадали! Покарає їх Господи, за таку неправду до бідної сироти. А Господи, а Господи — ну, люди!..

Панас. Так не вже то все брехня?

Цокуль. А ти й тепер не ймеш мені ще віри? Де ж твій був розум, що ти переказам повірив? і не сором же тобі? За когож ти мене маєш, хиба я в Бога не вірую, кому ж я зробив яку кривку, скажи, скажи?.. О, люди. о, недовірки!. Ну, хочеш, я образ поїлую, я присягну!..

Панас. Я й вірю вам, хазяїн, і не вірю! Ви присягавтесь, що ця неслава

— Брехня а Мелашка божить ся, що правда, що сама бачила.

Цокуль Мелашка?! о, клята брехуха! Нехай же скаже при мені! (В двері.) Мелашко, Мелашко! а йди сюди! Побачимо!.. Ач, яка завистлива, лукава могодиця! Хиба ти не знаєш, яка вона лиха?... (Входить Мелашка.) І ти Бога не боїш ся?

Мелашка. Що там?

Цокуль. Брехні пускать такі про Харитину!

Мелашка. Сьвят, сьвят! нічого я про неї не казала.

Панас. Брешеш! Ти мені казала, що вона живе з хазяїном!

Мелашка. Бреши ти сам божевільний! Я за ключі, що їй дали, розпалила ся, а з гарячу може й сказала яку дурницю, так мало що не скажеш у серцях, вільно. тобі повірить! Я знаю тільки те, що вона тебе, дурного, лю-

бить без міри, а ти слини пускаєш за хвойдою Марусею — та й годі!...

Панас (кидає ся на Мелашку.) Відьма ти проклята! я вбю тебе.

Мелашка (тікає в двері.) Тю навісний!..

Панас. Так он яка правда!.. Прости мені, мій Боже!.. сам сирота і скривдив так тяжко сироту! Мені соромно й глянути на неї: вона відцураєть ся тепер від мене, як я попереду від неї відцурав ся!

Цокуль. Та про не не журись! Тільки побалакай з нею приязно, то вона все забуде, бо любить тебе, сам ти знаєш.

Панас. Дай Боже! І я її люблю щиро! І першому, хто почне поговір пускати, розірву пащеку! Спасибі вам за вашу прихильність до мене. Я з Харитиною сьоводні побалакаю, і як що мовщастя, то хоч і в неділю до шлюбу.

Цокуль. Нехай тобі Бог помагає, а я зарані благословляю.

Панас. Спасибі. (Пішов.) О, лукава людина, як же скривдила бідну дівчину!

Ява V.

Цокуль, а потім Мелашка.

Цокуль (один.) Одлягло від серця! І то недобрий чоловік, хто з дівчатами звязуєть ся! Прямо — як спутаний ходив! Тепер трохи полегшало. Коли б тільки не здуріла та не признала ся, — пропаде вся праця.

Входить Мелашка.

Мелашка. А що, як діло?

Цокуль. Іде, як колеса на мазі.

Мелашка. Дякуйте ж.

Цокуль. Спасибі. О, ти моя куріпочко! Гляди ж не схиби.

Мелашка. Та я своє зроблю, мов чатиму. . а ви? мене обнімаєте, а на дру

гих моргаєте...

Цокуль. Не нагадуй вже, годі!
То лукавий попутав. Підиж подивись,
що там робить ся — доводь діло до кін-
ця.

Мелашка. Тепер треба їх звести,
та я бою ся Панаса.

Цокуль. З Панасом нічого бала-
кать, ти Харитину напути...

Мелашка. Глядїть же! (Пішла.)

Цокуль (один) Одної здихаюсь,
друга причепить ся! Ну! та цю можна
й по потилиці заїхать!.. Ху, аж упрів.
Піду хоч одсапну. (Пішов у сьвітлицю.)

Ява VI.

Входить Харитина, — одягнена, як у першій дії.

Харитина. Скинула одежу, соро-
мом моїм зароблену, і легше мені стало.
О, моя убогая, полатаная, кривавицею
зароблена одежа! Яка ти мені мила те-
пер! Тільки тебе надїла — і порадонь-
ку знайшла. Прощай, богатая оселе, ба

чила тільки з віддаля, а переступила твій поріг — і ти запалила мій покій вогнем пекельної муки! Бодай же й ти поняла ся вся вогнем.. (Г'ляде ключі на стіл). Бодай і вас иржа була із'їла раніш, ніж я вас в руки узяла. Прошайте!.. Бог з вами, про-шайте! (Іде, Мелашка їй на зустріч.)

Мелашка. Куди це ти так нарядилась?.. Ми тебе тут посватали, а ти..

Харитина. Підузвінчаюсь!.. Звінчаюсь!.. Прошайте! (Хутко виходить.)

Мелашка (сама.) Стривай!.. Куди ж це вона справді? Чудно... А чорт її бери, мені однаково — аби з двору. Треба сказати йому. (Йде до сьвітлиці.) Хазяїне, йдіть сюди!

Япа VII.

Входить Цокуль.

Цокуль. А чого ти?

Мелашка. Харитина втікла.

Цокуль. Ну!? Куди?

Мелашка. Не знаю. Переодягла ся в стару одежу й пішла. Я її питаю:

„куди?” а вона, мов несамовита, каже:
звінчаюсь... звінчаюсь... звінчаюсь.

Цокуль. Та ти не брешеш?

Мелашка. Побий мене Бог! Он і
ключі кинула.

Цокуль. Еге. Поклич мерщій Па-
наса.

Мелашка. Чи не до Рухлі знову!
(Вийшла.)

Цокуль (сам.) Що ж за іава, Панас,
і досі робив? А може вже балакав і
вона признала ся йому? Чого доброго!
І вродить ся ж таке божевільне... А,
побила мене лиха година з нею. Коли
б чого не наробила! Чогось аж острах
мене взяв. Ну що, як вона пішла до Ру-
хлі, та почне славить?... Це так!.. От то
бі й титар!... а, крще б я був осліп на
той час, як ти мені в око запала.

Ява VIII.

Входять Панас і Мелашка.

Цокуль (до Панаса). Ти ще не бачив
ся з Харитиною?

Панас. Та її ще не було і в хаті.

Мелашка. Вона в коморі переодяглась.

Панас. Де ж вона, що з нею?

Цокуль. Збожеволіла від кохання до тебе, от що!

Панас. Нехай Бог боронить! Та де ж вона?

Цокуль Утікла. Чи не до Рухлі знов пішла? Біжи хутенько, та побалакай з нею любенько, та заспокой її, та поверни до дому...

Панас. Та я її на руках принесу!
(Виходить хутко.)

Цокуль (до Мелашки). А ми ходім пошукаємо її по оселі, чи не зачепилась вона за бантину... От нещастя, от нещастя!...

Мелашка. А вам що? Ледачому туди й дорога! На що вона вам здалася?... Хиба я вас не кохаю?...

Цокуль. Та відчепись ти к чорту

з коханням: у печінках вже воно у мене сидить.

Ява ІХ.

Входить аблакат.

Цокуль. Ну, слава Богу, що ви приїхали! А я вас жду-жду, не діждуся.. Тут мені халепа з тією дівчиною одно, що бродяга, а друге, здається, збожеволіла... Оце зараз — одержу покидала, ключі кинула й кудись повіялась. Послав шукать її скрізь, боюся, щоб чого не заподіяла. (До Мелашки.) Іди ж мерщій, шукай Харитину... (Мелашка йде. Гука в слід.) Забіжи у млин, спитай діда, чи не бачив... (До аблакати.) Що ж, бумага є?

Аблакат. Та чого ви такі збентежені? Заспокойтесь...

Цокуль. Диво! Збентежений!.. Я сам не знаю, як вам сказати... Наче боюсь чого... Та об цім не будемо балакати; я радий, що хоч ви приїхали. Ка-

жїть же, чи дознались, відкіля вона, чи є бумага?

Аблакат. Дїло справив, относительно сказать, аккуратно... Вона ваша землячка, з Осиковатої...

Цокуль. Як?

Аблакат. Да так, з Осиковатої. Ви повинні знать її матїр.

Цокуль. Чия ж вона?

Аблакат. На-силу добив ся метрики... від того й забарив ся... Манашка тільки й знав, що з Осиковатої і матїр її звали Мотрею

Цокуль. Мотрею?!

Аблакат. Мотря покритка... жила у баби Сичихи, в город прийшла з маленькою дитиною, сама вмерла, а дївчинка виросла у Манашки — оце ж вона й є, Харитина... от і метрика. Та що з вами?

Цокуль (опускаєть ся на лаву). Мотри-

на... Мотрина.. Боже! змилуй ся...

Аблакат Заспокойтесь, относительно сказать, викушайте води. (Подає.)

Цокуль. О, Господи! (Падає на лішви.) Аж ось коли Ти покарав мене за моє лукавство, за мій гріх великий тяжко покарав! (Бє себе в груди.) Душогуб!.... Душогуб! Нема мені місця на землі і земля не прийме мого тіла, кістки м'ї викине!.... Покарай же мене, Господи, тяжше, покарай на душі, на тілі, — тільки прости, прости мене! (Ридає.)

Аблакат. От так і проізшествіє!

Завіса.

ДІЯ ПЯТА.

Гребля Млин водяний.

Ява I

Дід виходить з млина.

Дід. Нахмарило, мабуть дощ буде. Води слава Богу, доволі, а як лине, то ще прибавить ся. Треба буде на яловім опусті заставки піднять, як що

великий дощ піде. (За коном чуть гомін і регіт).
Яке виробляють! Сказано кров гра. Зга-
даєш своє — те ж було! Давно, а зда-
єть — вчора. (За коном сьпіває гурт.) Он як
затинають! Пішов у млин.)

Ой на горі, на горі,
На батьковім полі,
При знакомім табуні —
Гуляв кінь на волі.

Опіймав козак коника,
Загнуздав груздою,
Сунув ногу в стремено —
Летить кінь стрілою!

Біжи, біжи, мій коню
Високо неси ся,
Під милої ворота
Стань, останови ся!

Стань, останови ся,
Та вдар ся копитами,
Чи не вийде дівчина
З чорними бровами?

Ой не вийшла дівчина,
Тільки її мати:
„Здоров, здоров козаче!
А прошу до хати!”

Ява П.

При останньому куплеті виходить Харитина.

Харитина (одна). Сьпівають!.. їм радісно... вони щасливі! Нехай сьпівають... Їм і місяць, і зорі усміхаються з ясного неба, а від мене місяць і зорі ховаються в хмару; їм соромно дивиться на мене, соромлять ся! Як сумно стало на дворі, всі замовкли, не сьпівають і вітер затих, наче й він прислухається ся, що я грішна, буду говорити.. А тут?... холодно! І серце б'ється ся якось боязко, неначе заміра... Тяжко! Ненавидить мене моє життя, од малку до цього часу ненавидить, а я? все таки силкуюсь жити... Сонечко засьвітить, пригріє своїм теплом увесь божий мир і ти в тому теплі, як кузочка червона — весняна, грієш ся і жити хочеть ся!.. Пташки щебечуть, слухаєш. заніміє горе, забудеш зневагу — жити хочеть ся! О, Боже! милого побачу, серце заб'ється

ся і знов би жить хотїлось, а милий з усміхом, з призирством гляне, вийме з грудий серце, напоїть тим поглядом, як отрутою, і мук і їсть, точить, і я тану, як сніг у хаті, як крига у весняній воді. О Панасе! ти, як зірочка далекая, світив мені й манив до себе; а я прийшла до тебе, і ти відцуравсь, а то й наругався і я не сьмію тобі в очі глянуть, а люблю. люблю тебе дужче, ніж перше! і люблю і не сьмію в очі глянуть!... І ніхто не порадить, ніхто не пожалїє, всі тільки сьміють ся... І заховать ся нікуди.. О! яка мука, яка мука!... А, піду знов туди, до Рухлі!... До Рухлі?... Чого?.. щоб знов у шинку з жидами... (здрігнула) а може й з дитиною і вмерти там, як мати вмерла... і зоставить таку ж, як я, безталанну дитину, щоб вона знов так само, як і я, поневіряла ся?... Ні... Краще смерть — тепер, зараз!... О, мамо, мамо! чи бачиш ти, як я мучусь, чи чуєш ти, як стогне моя душа? На що ж ти

мене породила, чом ти мене маненькою не втопила, а покинула поневірять ся між чужими людьми?... Прилинь же тепер до мене з того сьвіту, дай порадоньки й візьми мерщій до себе замучене дитя своє, а Ти, мий Боже, прости, прости мене і за гріх мій дай муки на тім сьвітї, — я перетерплю їх там, а тут не маю більш сили!.. Не маю!... Прощай, Панасе... (Йде.)

Ява III.

Панас іде хутко.

Панас. Харитино!

Харитина (на бік.) Боже мій! Панас.

Панас. Куди це ти зібралась мандрьоха?

Харитина (про себе.) Що йому сказать? Уся тремтю.

Панас. Що це тобі на думку спало? Ходім до дому.

Харитина (гірко.) До дому?!.. Не

ма у мене дому... не піду.

Панас. Чорт зна що вигадує! Чом не підеш?

Харитина. Не знущай ся на до мною...

Панас. Ні, Харитинко, я не знущась; мені весело на душі. Повеселішай бо й ти та ходім до дому, бо там батько турбують ся що ти пішла, не сказавши ні слова. Ходім!

Харитина. Батько?... Не піду я.

Панас. Ач, яка уперта! То я поведу тебе силою, понесу на руках! А що ти тепер скажеш, га?

Харитина (усьміхається) За всі муки — хвилинка щастя! Ти балакаєш зі мною так щиро й приязно, що я мов знову народжуюсь.

Панас. Ага! а як тобі ще де-що скажу, то ти зовсім оживеш. (Дивить ся її у вічі.) Я тебе люблю... я тебе буду сватать: підеш за мене?... Ну, що ти ска-

жеш?

Харитина. Ти глузуєш?. гріх тобі...

Панас. Єй-Богу, я правду кажу. Вдар же лихом об землю, забудь, що я уразив тебе — прости! Тоді я був сам не свій і повірив переказам, а тепер переконав ся. що все те брехня, і щиро до тебе прихиляюсь! Чого ж ти не радієш зо мною разом? Серце моє, Харитинко, прости, я тебе люблю! Ну ж бо по вселій! А в цю неділю, коли згодиш ся — і до шлюбу, та й будемо жити, як у раю...

Харитина. Так от коли, лукава доле, ти повернула своє страшне лице до мене! О, яка ж я нещасна!... Мати божа, дай сили говорити! Панасе... серце моє!... Я тебе любила і люблю й перетобою гріх свій покутою, обманювати тебе не буду. Тяжко вимовить!... Слухай: була брехня, а ти приняв за

правду, повірив і одіпхнув мене; тепер правдою те стало, що тоді було брехнею

Панас Як?! Так він обманював мене! Зговорились... хотів насьміятись!... а як присягав ся... о — пекельна душа!... Та ні, ти нарошне... хочеш помститись ся, потішитись ся на-до мною тепер коли й я тебе полюбив? Харитинко! не муч мене! Еге, ти пошуткувала? Скажи, що пошуткувала...

Харитина. Ох, правду, правду сказала!...

Панас. Боже мій, Боже! Яким же тяжким камінем твоя правда падає на моє бідне серце!... Воно тільки що стало оживать і знов замірає! Що ж ти наробила? На що ж ти себе занастила?

Харитина. Прости мене, прости!

Панас. Нехай тебе Господь простить... не судилась ти мені...

Харитина. Не судилась?... Така моя доля! (Кидаєть ся йому на ший, обніма й ці-

лує його.) Прощай! (Хутко пішла.)

Ява IV.

Панас (один). Вона мене любить! І як мучить ся сердешна, тїка, не може жити у такім багні, душа у неї чиста! Вона не винувата... Боже, ти один бачиш, як мені жаль її, як у мене серце болить за нею... Куди ж вона дїнеться?... Знов до жидів? І Марусю нагадав, і ту жаль, ох, як жаль!.. О, будьте ж ви прокляті, всі баламути! Зьвірі ви, а не люди! Ви зводите із розуму дівчат собі на потїху, а їм на погибель!... Кипить, лютує моє серце, а я дивлюсь, мучусь, жалію, стогну та й більш нічого! А що ж я можу зробити?... Та напути ж мене, Господи, що мені робить! Невже я праведник такий, що одвертаю ся від неї?... Ми нещасливі обоє, ми сироти, наймити — хто нас пожалїє?... Подам же руку їй, складемо два безталання до купи, і Господь пошле нам та-

лан, виплаканий гіркими сльозами!...
О, як гарно робить ся на серці, і сльози на очах... Це ти, Господи, керуєш моїм серцем! Вволю ж твою волю, піду за нею й своїми сльозами обмию її. Нехай наші сльози змішають ся і вкупі важким камінням ляжуть на душі ситих розпутних катів. (Іде.)

За коном чуть гомін: Тїкай! тїкай! ага-ага-ага! Тю!

Панас (стає). Що воно?

Ява V.

Виходить дід з млина, а через греблю хутко переходить парубок з дівчиною.

Дівчина. Ходім мерщій!

Дід. Чого ви репетували там?

Парубок. Відьму бачими.

Дівчина. Ох, як страшно!...

Панас. Де?

Парубок. Та я не бачив, а хлопці бачили. Над ковбачею стояла, біля ялового опуста. Охрім наблизив ся аж.

до неї, а вона в воду й шубовстнула, а ми всі в ростіч. Каже, що на Харитицу жидівську скидаєть ся.

Шанас. Харитина? Боже мій! То ж вона й є, ходім мерщій рятувать! (Біжить і гукає за коном.) Хлопці, сюди! рятуйте!

Дід. Ото нещастя! Треба каната їм дати, а то вони й сами там потоплять ся. (Пішов у млин).

Дівчина. Чи йти, чи не йти? І страшно, і цікаво Постою тут. Чого ж це вона втопилась? Не вже то правда, що люди казали?

Виходить Мелашка,

Мелашка. Що тут за івалт? За коном голос. Держи! поясом держи!

Дівчина. Чуєте?

Мелашка. Та чую, що воно?

Дівчина. Харитина, кажуть утопила ся, побігли хлопці рятувать.

Мелашка. Де?

Дівчина. З ялового опусти скочила у ковбаню.

Мелашка. Це так, це так! Побіжу ж я, скажу. (Побігла.)

За коном голос. Тягни, тягни сюди, до палі!

Дід (з канатом). На, дівчино, біжи туди мерщій, подай каната, а то я поки додибаю старими ногами...

Дівчина (бере.) Я бою ся діду!

Дід. От дурна! Я слідком буду йти за тобою.

Дівчина. Та он вони йдуть сюди

Ява VI.

Панас несе на руках Харитину, за ним ідуть хлопці й дівчата.

Панас (кладе на землю Харитину й дивить ся на неї) Як рибонька тая вяла...

Дід. Гірка ж твоя була доля, нещаслива дівчино, коли ти, як ягідка молодая, сама собі смерть заподіяла. (Тихо плаче. Всі журливо схилили голови, де хто витирає сльози.)

Цокуль (вбігає.) Де вона, де? Вирятували?

Дід. Нежива.

Цокуль (дивиться на труп, ламаючи руки.) Боже праведний!... Люди добрі! Закопайте мене живого в землю, убийте мене камінням, дрючками, бо я не варт собаки!.. Знайте, всі знайте, що я цій дівчині батько, батько і душогуб — це я її втопив. Беріть мене, вяжіть, плюйте на мене, ведіть мене на суд — я розкажу там, який я грішник великий! (Падає на коліна перед трупом) Дочко... дочко! дитино моя... Нема у мене сліз, запеклися, на серці нечистім: не можу виплакати кривавими свого гріха! (Схиляється до ніг Харитини.) Муки, муки дайте мені! тяжкої муки, що-б я спокутував свій гріх!...

Панас (стає на в-колішки й цілує Харитину) Прости мені, страднице, прости!... (Ридє, схилившись на труп.) І я винен перед тобою!...

Завіса.

A 584894

Г е а т р а л ь

Американець, веселий образ в 3. діях	15	цн
Американський шляхтич, образець в 3. діях	30	„
Гудний син, образ в 4. діях	25	„
Андарівна, драма в 4. діях а 5. відслонах	20	„
Богованець, комедия в 3. діях	25	„
Неволі темноти, комедия в 3. діях	25	„
Дай серцю волю, заведе в неволю, драма в 5. діях	40	„
Два домики і одна фіртка, комедия в 1. дії	15	„
Жидівка вихрестка, драма в 5. діях	50	„
Замрачений сьвіт, драма в 5. діях	50	„
Зоря нового життя, комедия в 4. діях	30	„
Іцко Сват, комедия в 1. дії	10	„
Капраль Тимко, мьльодрама в 5. діях	20	„
Манїрула, комедия в 1. дії	15	„
Мати наймичка, драма в 4. діях	25	„
Мужики аристократи народний образ в 2. діях	15	„
На відпуст до Києва, комедия в 3. діях	30	„
Наталка Полтавка, комедийо-опера в 2. діях	20	„
На тихі води, на ясні зори, сцен. образок в 4. діях	25	„
Невольник, драма в 5. діях	15	„
Че клень, образ в 1. дії	10	„
Наше щасне коханє. драма в 5. діях	75	„
Тові заручени і нова сватьба, сцен. образець в 1. дії	10	„
Ох, не люби двох, оперета в 3. діях	25	„
Ой не ходи Грицю, та на вечернці, драма в 5. діях	30	„
Свекруха, комедия в 3. діях	25	„
Страйк сценічний образ в 3. діях	20	„
Украдене щастє, драма в 5. діях	25	„

Всі замовлення посилайте на адресу:

S I C H O W Y B A Z A R

34 E. 7th St.

New York, N. Y

